

ГЕОРГИ НЕШЕВ (София)

ТЪРНОВСКАТА КУЛТУРНА ТРАДИЦИЯ И ВЛАХО-МОЛДАВСКИТЕ ЗЕМИ

Въпросът за влиянието на търновската културна традиция в земите на север от Дунава е част от големия исторически възел за отношенията на българите с техните северни съседи. Този сложен комплекс от проблеми е занимавал отдавна будни умове, които са се опитвали да изяснят бурните събития в тази част на Европейския континент от дълбока древност до десетилетията на нашия век.

Освен въпросите, свързани с етногенезиса на власи и молдовани, процес, започнал значително по-късно в сравнение с другите етнически групи от този район, са търсени и пътищата на връзките между Византия, от една страна, средновековна България — от друга, и обитателите на Карпато-Дунавската област, последните за дълъг период неразделна част от населението на средновековна България.

Към тези въпроси се пристъпва комплексно, като се ангажират усилията на археолози и лингвисти, на историци, етнографи и други специалисти¹. Изводите са, че задълго земите, простиращи се на север от голямата река и по склоновете на Карпатите, влизат в състава на Първото българско царство. Едва в XIII—XIV в. в Трансилвания, Мунтения и в Молдова се появяват относително хомогенните раннофеодални държави, в които процесът на формирането на народността е вървял редом с държавнообразуващия. При това традиционната привързаност към средновековната българска държава е изтласквал на втори план влашкото и молдавското етническо изживяване.

Възприелите средновековната българска писменост и култура влахо-молдавски земи, в които българският елемент участвувал активно в етногенезиса на местното население, се оказали благоприятни места и за понататъшното ѝ развитие. В продължение на няколко века тукашните културно-просветни институции носят своя първоначален печат, а традицията да се използва опитът на водещата в държавноправния и в духовно-твор-

¹ Пример за пристъпването към решаването на такъв голям проблем е изграденният още в края на 1970 г. специален научен съвет при АН на МССР за комплексното изучаване на проблемите на славяно-влашките връзки. Той има междуведомствен статут и обединява най-добрите познавачи на кръга въпроси — етнографи, историци, археолози, лингвисти, фолклористи и специалисти по реконструкции на текстове, специалисти по славянския етногенезис, търси и установява контакти с учени от други страни.

ческият живот на славяните страна, каквато е била България през Средновековието, продължава с нов импулс и след окончателното настаняване на османските завоеватели на юг от Дунава.

Емигриралите на север книжовници и хора на изкуството, опитни строители и украсители на църкви и манастири, на домове и крепости, обикновени изпълнители и други, несвързани със земеделски труд лица, вливат свежа струя в духовния живот на влахо-молдавските земи. Те не само намират там спасение, а имат и възможност свободно да продължат заниманията си в близка по дух, език и насоки среда.

Не е случаен фактът, че значителна част от църквите и манастирите по влахо-молдавските земи, в които се установяват емигриралите, водят началото си от втората половина на XIV или са строени в началото на XV в., т. е. в период, в който установяваме изтичането на основния поток творци, изселващи се на север.

Несъмнено сред емигриралите на север след нашествието на османските турци е имало представители не само на българските земи. Обаче среднобългарското културно влияние, чиито следи и днес напомнят за мащабите му във влахо-молдавските просветни центрове, доказва ролята на българското присъствие. То дава отражение върху характера на литературните творби, върху развитието на изкуството.

Изобщо през XV и XVI в. във влахо-молдавските земи тържествува Търновската книжовна школа, а Евтимиевите езикови и правописни норми, произведенията с българска орнаментика и миниатюрите завоюват монопол в областта на културата.

Търновската традиция се изявява и в местните издателски опити, където се пренасят художествени правила, познати още от Преславската художествена школа, утвърдени и в славянските книгописни ателиета. Използува се орнаментиката на преславската стенна мозайка, срещана в глаголическото Асеманиево евангелие от X в., в Добрейшовото евангелие от началото на XIII в., в множеството български ръкописи от XIV в. Както правилно отбелязват изследвачите на българската старопечатна книга, „цялото нейно художествено оформление, в ранния етап от книгопечатането в тукашните земи, отвеждат към българската художествена традиция, печатните книги са с българска редакция и правопис“².

И в случая е валидна преценката на видния съветски учен Д. С. Лихачов за обширната обща книжнина и общ литературно-църковен език, развивал своите местни модификации, но с поглед към традиционните си старобългарски форми и лексически състав³.

Търновската културна традиция, пренасяна особено активно с емигрантите, напуснали земите ни в края на XIV и в началото на XV в., се разкрива и в друга област — административното и управленческото устройство на влахо-молдавските княжества. Съставянето на търговско-деловата кореспонденция и на кодексите със закони, редактирането и утвърждаването на административни наредби са били заимствувани. Доказателства намираме не само в Брашовския държавен архив, чиито материали възпроизвеждат подробно картината на икономическия живот в този голям търговски център, участието на български търговци в стоковия обмен между териториите отвъд и отсам Дунава, отношението на османската власт към тър-

² П. Атанасов. Яков Крайков. Книжовник, издател, график — XVI в. С., 1980, 28—30.

³ Д. С. Лихачов. Творческо участие — активно и постоянно. — Лит. фронт, № 3, 15 ян. 1976, с. 8.

говията с Влашко, Трансилвания и Молдова, но и в други отвъддунавски центрове.

Отбелязвайки активността на процеса на прехвърляне на търновските културни ценности, особено силен в годините на Втората българска държава, обясним и с многобройните славянски маси, живели в предишните столетия на територията на Карпато-Дунавския басейн, данни, потвърдени и от археологически проучвания⁴, а по всяка вероятност с компактни групи, съхранили народността си и в годините на активното прехвърляне на българска емиграционна вълна на север от Дунава, ще се спрем на някои конкретни влияния на наши традиции върху етническото развитие на молдованите. За произхода и появата им на историческата сцена средновековните местни летописци са използвали предания и легенди, битували в българската средновековна действителност.

Обикновено това са библейски легенди за произхода на различни народи и на езиците им. Особено предпочитана е легендата за т. нар. „вавилонско съгипотворение“⁵, позната и в нашата история. По-достоверни сведения се използват обаче при опитите на тогавашните хронисти да се обясни появата на влашката или дунавската група власи. Позоваванията са пак на основата на легенди и предания, но примесени вече и с по-достоверни сведения. Тук неизменно се долавя присъствието на българския елемент.

Още през XV—XVI в. един от руските летописци, на основата на попаднал в Москва списък на древни молдавски летописи, създал кратки записки под заглавие „Сказание вкратце о молдовских господарех отколе начася Молдовская земля“⁶, в което откриваме влиянието на развитото на юг и утвърдило се във Втората българска държава летописание.

Утвърдилите се в годините на появилото се на историческата сцена молдавско княжество летописи се отличавали с богатото си съдържание и колорит, пишели се на среднобългарска редакция и били наречени „Славяно-молдавски летописи“. С течение на времето близостта на украинския език, отношенията с Реч Посполита и със славянските общности на Изток оказали влияние върху езика на летописите.

Постепенно се създавали условия за появата на съчинения, написани на простонароден език, но това става едва през XVIII в. Частично употребяван бил гръцкият. Трайната употреба на среднобългарската редакция обаче остава във воеводството, чиито граници към средата на XIV в. се затваряли от североизточните склонове на Карпатите до басейна на р. Молдова, десен приток на р. Сирет.

В края на XIV в. в състава на Молдавското княжество, разширило по това време територията си от Карпатите до Днестър и Черно море и от устието на Дунав до Черьомуша, влизат и някогашните владения на татаро-монголите, по-точно и областта Бесарабия, в която от дълги години живеело българско население. Даже в един период от развитието на областта начело на властта стоял воевода, който по всяка вероятност бил от български произход.

Автори на първите молдавски летописи били монаси или придворни. Някои от тях дошли от юг, в първите десетилетия на XV в., прокарват в

⁴ M. Comşa. Die bulgarische Herrschaft nördlich der Donau während des IX und X Jahr. Im Lichte der archäologischen Forschungen. — *Dacia*, 4, 1960, 395—422; La civilisation balkano-danubienne (IX—X) sur le territoire de la R. P. Roumanie. — *Dacia*, 7, 1963, 413—438.

⁵ Н. А. Мохов. Очерки истории формирования молдавского народа. Кишинев, 1978, с. 10.

⁶ Полное собрание русских летописей. Т. 7, 256—259.

своите творби езикови, обредни и други обичайни или създадени през вековете елементи от практиката на средновековна България. Залегнали са народни предания, фолклор, реални и митични случки, а катастрофата на Европейския Югоизток е залегнала толкова дълбоко в тези първи прояви на духовния живот на Молдавската земя, както обикновено наричали княжеството, че години по-късно летописецът, прославящ молдавския господар — воеводата Стефан, отбелязва: „И беше тогава веселие у хората и у всички съседни господари и у всички православни християни, защото победи Господ неверниците чрез ръката на своя раб, воеводата Стефан“ (приписката е по повод разгрома на турците в 1475 г.)⁷.

Поражението над християнските сили през следващата 1476 г. предизвиква отново гражданската намеса на летописеца. И този му коментар, свързан със съдбата на балканските християни, изразява познатата ни ненавист към завоевателя от Изток. Наред с това и към силите, откринали се от изградения съпротивителен съюз — „проклетите турци и изменниците мунтяни (обикновено така наричали жителите на Влахия)“⁸.

Безспорно невинаги през вековете картината на могъщото отражение на българското средновековно присъствие е така зрима и доловима за изследователя на тази част от континента. Комплексните проучвания водят днес до изводите, че в последното хилядолетие от историческото развитие на региона е извършена неколkokратна смяна на политическата организация. Извършено е било мащабно смесване на етноси. Най-резултатно се оказало поглъщането на значителни маси българско население и смесването им с появили се по-късно наследници на романизованите даки. Въпреки всичко обаче задълго в земите на Влахия и Молдова се запазили островни групи славяноезично население, свързано с традициите и културата на средновековната българска държава.

Ще трябва да приемем, че и в годините на най-силното проявление на търновската просветна традиция местни фактори, носители на наследеното през ранните векове латинско начало, са се опитвали да възродят и дадат ново направление на тукашния културен и духовен живот. В този смисъл един пасаж от „История славеноболгарская“ на Паисий Хилендарски е особено показателен: „Всички власи — пише нашият историограф — окончателно били приели латинската ерес и изпърво четели по латински, тъй като с латините са един род и език. Свети Теофилакт подбудил цар Асена, той тръгнал срещу Влахия, покорил двете Влахии (Влашко и Молдова — б. а., Г. Н.) под своя власт и забранил на власите — който чете по латински и изповядва римското вероизповедание и вяра да му се отреже езикът. И им заповядал да четат по български и да държат православната вяра. Така от това време власите се обърнали пак към православчието и четяли по български език до скоро време.“⁹

Друг такъв любопитен момент се съдържа в текста на неизвестен францискански монах, който отбелязва, че някога религията във Влахия и в Молдова е била католическа, „но подобно на гърците (и власите — б. а., Г. Н.) се върнали към бълвоча си и сега всички са схизматици“¹⁰.

⁷ Cronicele slavo-române din sec. XV—XVI, publicate de J. Bogdan. București, 1959, p. 9.

⁸ Пак там.

⁹ Паисий Хилендарски. Славянобългарска история. Под ред. на П. Динев. С., 1960, 61—62.

¹⁰ Г. Нешев. Културни прояви на българския народ (XV—XVIII в.). С., 1978, с. 78.

Идеята за родствена връзка на власи и молдовани с античния римски свят, прокарвана особено често от XVIII в. насам, но имаща поддръжници още в древните молдавски хроники¹¹ до появата на летописеца Уреке, е трябвало да обясни появата на власи, а след тях и на молдовани всред един, общо взето, славянски свят, вклинили се, така да се каже, в географското разположение на Европейския Югоизток. Тази идея не е била насочена пряко срещу културното наследство на дунавските земи, но ще да е резултат на непрекъсващата във вековете борба за надмощие между православната и католическата общности. Неин виден представител всред късните средновековни историографи е бил и Дмитрий Кантемир (1673—1723), решителен защитник на латинската концепция.

Кантемир пише, че римляните са преки предци на молдованите, точно на аристократичните молдавски фамилии. В труда си „Хроника на римо-молдо-влашките древности“ той изрично посочва, че от римляните произлизат само боярите, а обикновеният народ бил или от руски, или от трансилвански произход, потомък на пленени по време на войни и походи хора¹².

Видният молдавски летописец възмутено отхвърля твърденията за връзка на местното население по генетичен път с римския престъпен свят (имат се предвид съчиненията на някои италиански хуманисти). „Не считаме — пише той — да опровергаваме измислиците, според които Молдавия е била мястото, където са пребивавали римските каторжници.“¹³

Тази струя в средновековната молдо-влашка летописна традиция безспорно е и отражение на започналата в тогавашните европейски кръгове тенденция да се подчертава латинското в произхода на влахо-молдавците. Но докато в трудовете на Антоний Бонфиний (XV в.), Райхерсдорф (XVI в.), Богарзио (XVI в.), Франческо де ла Вале (XVI в.) и др. стремежът е насочен към утвърждаване позициите на католицизма, у младата влахо-молдавска историография като че ли по този начин се прокрадва желанието да се пробуди един патриотизъм, да се мобилизират силите на образованата част на населението за противопоставяне на османското владичество. Изтъкването на връзките с римската цивилизация, подчертаването на родството с античната империя, за наследници на която вече се обявявали могъщи европейски държави, трябвало да служи за един от най-силните аргументи в стремежа за утвърждаване на собствената независимост.

В желанието си да доближат сънародниците си до идеализирания образ на римлянина от античността някои от поддръжниците на т. нар. „латинисти“ или „пуристи“, главно от Трансилванската школа, волно или неволно, започнали да заличават утвърдилото се в земите на север от Дунава южнославянско духовно присъствие. Началото на тяхната дейност започва някъде около средата на XVIII в. и е свързано главно с упоритата подмяна на думи от нелатински произход в езика на местното население, лишавайки по този начин науката от бъдещи възможности за сравнителни езикови проучвания, отстранявайки понякога завинаги свидетелствата за бавния, но всекидневен процес на лингвистичен обмен между различните етноси, обитавали този регион.

Един век по-късно примерът на „пуристите“ ще бъде последван от т. нар. „бонжуристи“. Обикновено млади хора, завършили образованието си на Запад, със завръщането си по родните места започвали да насаждат по

¹¹ J. Bogdan. Vechile cronici moldovenesti înainte de Ureche. București, 1891.

¹² Д. Кантемир. Описание Молдовей. Кишинев, 1973, 148—149.

¹³ Пак там, с. 139.

литературен път западната (предимно френска и италианска) култура за сметка на традиционната народна душевност и книжовна практика, богато повлияна от старобългарската култура.

Един носталгичен призив за реабилитация и възвеличаване на първите „латинисти“, в т. ч. и на дейността им, обективно насочена против действителната историческа мисия на среднобългарската културна практика във влахо-молдавските земи, представлява опитът на съвременния изследовател Адолф Армбрустер, отправен в излязлата наскоро монография „Романското у румънците“¹⁴.

Този опит, почиващ на събрани съчинения, сведения и описания на пътешественици, на документи от различен произход, пренебрегва ролята и многовековното влияние на наши културни традиции, на ролята и значението на съседни на влахо-молдавците славянски народи и умечава края на една романтична, но непълна представа за развитието на тамошните земи.

Трайното присъствие на българския и славянския елемент след обособяването и с разцвета на българската държава, на българския етнически елемент в земите на север от Дунава е неоспорим факт. Този елемент доминира задълго в Карпато-Дунавския регион, продължава традициите на своето историческо минало, оставя тук незаличими следи за историята на пребиваването си въпреки наличието и на други групи, за които вече споменахме. „Дълбокото проникване на славянските елементи в лексиката, фонетиката и даже в граматиката на молдавския език — пише лингвистът-романист Р. Пиотровски — още веднъж потвърждава историческите свидетелства за многовековното съвместно съжителство на славяните и предците на молдованите в Придунавските области.“¹⁵

Границата на активността на славяноезичното население може да се отнесе някъде към първите десетилетия на XIV в., когато под съкрушителните удари на литовските, унгарските и руски дружини монголо-татарите са принудени да се оттеглят окончателно в степните райони или да потърсят убежище в Крим, в състава на Кримското ханство.

С края на татаро-монголското господство в Днестро-Прутското междуречие започва и активен процес на проникване на влашко население в тукашните земи, на трайното му установяване и заселване, процес, който продължава да занимава специалистите и днес и едва ли ще получи скоро пълното си и точно обяснение.

Безспорно при този напор на романоезично население, което обкръжава съществуващите български етнически поселения (в северната част на Молдова руски и украински), са произлезли промени, отразяващи степента на активност на една или друга етническа група. Но и в извършваните социално-икономически изменения могат да се открият следите на същото среднобългарско (с център Търново) влияние, изразило се както в заимствването на обичаи и нрави, така и в организацията на новите форми на управление.

Задълго влашката община запазва, подобно на нашата, мъжкото право на унаследяване; през XIV—XV в. все още се практикува кръвното отмъщение, което подобно на практиката във Втората българска държава също започва да се заменя с паричен откуп и т. н.

Измененията в отношенията на романоезичното население със говорещото среднобългарски в този обширен регион, както и активизирането на вътрешна миграция водели и до териториални промени в етническия обхват на Карпато-Дунавския басейн. Възможно е именно разпростирането на

¹⁴ A. Armbruster. *La romanité des Roumains (Histoire d'une idée)*. București, 1977.

¹⁵ Р. Пиотровски. Молдавский язык и вопросы славяно-молдавских отношений в эпоху раннего средневековья. — Октябрь, Кишинев, 1951, № 6, с. 80.

властта на унгарските феодали в Трансилвания да е ускорило придвижването на компактни групи власи на изток, към източните склонове на Карпатите. Пътят на това придвижване се установява напоследък от някои изследователи. П. П. Бърня например изследва селищни имена в Трансилвания, срещащи се и в Молдова. Проучванията му показват, че от изследваните селищни имена в Северна Бесарабия романските наименования са едва 3 срещу 57 славянски, а в централната част — 42 срещу 16 славянски¹⁶.

Вижда се, че през изследваните векове се запазва широка част от територията на днешна Молдова, обитавана от невлашко население. Северната — навярно от руски и украински по произход маси, южната, съдейки и от оставеното ни от Ю. Ив. Венелин¹⁷, от археологически и други проучвания — от южнославянски, български по произход маси.

Г. Уреке пише през XVII в., че значителна част от населението на Молдова, може би една трета, говорела руски¹⁸ (обикновено така означавали славянските наречия в тази част на влахо-молдавските земи), а другият молдавски летописец М. Костин също констатира наличието на славяноезично население, но обяснява това с по-късното му насилствено преселение по времето на Стефан III¹⁹.

Осъществяването на търновската културна традиция във влахо-молдавските земи е ставало както пряко — при непосредственото общуване на заварените жители (народностно свързани с населението на Втората българска държава) с културните центрове на юг от Дунава, така и косвено — под влиянието на всички ония фактори и промени, предизвикани в широкия диапазон на проникване на тази културна традиция. Това въздействие не е протичало равномерно и с еднаква сила, но то е неоспоримо до средата на XIV в., а в някои области задълго и след XV в., когато молдованите се спускат на гъсти вълни и се заселват в равнината на левия бряг на Прут.

„Дълго — пише един от ранните изследователи на бита и културата на населението от Пруто-Днестърския басейн — у румъните не е имало нищо свое — писмеността и богослужението се извършвали на славянобългарски, на кирилската азбука.“²⁰ Същият автор потвърждава впечатленията и на други за тогавашния духовен кръгозор на повечето романоезични поселници, участници с другите етнически групи в процеса на оформянето на княжествата като раннофеодални държавности, отбелязвайки: „Нито един народ на света не е измислял такива обидни думи, с каквито се ругаели молдованите.“²¹

Едва в края на XVII в. започват да се чувствуват първите признаци на Румънското просвещение — прави се първият превод на влашки на Библията, на отделни места се въвежда богослужение на народен език, появява се първата печатница на влашки, първата гимназия в Букурещ, биват повикани от чужбина немски и гръцки учители. Изобщо XVII в. се оказва преломен за културната практика във Влахия (в по-слаба степен това важи и за Молдавия), установява се и постепенно заема господстващо положение административно управленческият апарат на фанариотите. Обаче завеща-

¹⁶ П. П. Бърня. Селските поселения Молдавии XV—XVI вв. Кишинев, 1969, 30—31.

¹⁷ Ю. И. Венелин. Влахо-българские и дако-славянские грамоты. СПб., 1840.

¹⁸ Г. Уреке. Летописецул Цэрей Молдовей. Кишинев, 1971, № 111.

¹⁹ М. Costin. Opere. București, 1958, p. 233.

²⁰ Л. В. Головкин. Бессарабия и Россия. Краткая история Бессарабии, иллюстрированная портретами. Для Бессарабского населения и юношества. Бъльцы, 1912, с. 10.

²¹ Пак там.

ната от средновековна България духовна традиция е така трайна, че и в този период на големи промени нейното осезателно влияние продължава.

Често срещани доказателства за влияния на старобългарската култура има в областта на фолклора, на народното песенно и приказно творчество на влаха и молдованина. Съвременни молдавски изследователи приемат, че фолклорните понятия от български произход съответствуват на един от етапите от формирането на молдавския народ, и почти не откриват материали, „свидетелстващи за гето-дакийския произход на молдованите“²². Техен е изводът, че известно количество думи в молдавския фолклор са от латински произход, но повечето заимствувания са направени от южните славяни.

Потвърждения за широкия обхват на земите, включени в орбитата на славянобългарската, а по-късно на българската народностна култура, в т. ч. и земите, в които се обособява и молдавският етнически елемент, са славянските заемки в молдавската овчарска терминология, взаимните връзки и взаимовлияния в диалектната терминология, свързана със земеделската практика. Установява се например, че в молдавската земеделска лексика, както и в други области на речниковия фонд, съществуват няколко пласта от славянски произход. Най-старият лексически пласт е заимствуван от древните южни славяни²³. В основата си това са наименования на оръдия за обработка на почвата, наименования на действия за прибиране и отделяне на зърното. Изобщо южнославянските заимствувания са проникнали дълбоко в лексическата система на влашките наречия и по този начин са спомогнали за обогатяването ѝ с нови термини, от които пък впоследствие са се образували многобройни производни лексически единици. Тези многобройни лексически елементи, заимствувани от българската земеделска практика, се обясняват с по-богатата ни традиция в това отношение, с по-съвършените оръдия на труда за обработка на почвата и най-сетне с тесните контакти по време на многовековното съжителство.

Някои изследователи изкуствено отделят два различни и независими един от друг периода на славяно-влашки лингвистични връзки — славянски елементи, усвоени до X—XI в. (период, наречен неправилно „период на балкано-романската общност“), и по-късно — от X—XI до XIV в. (този период те наричат „дако-романски“).

В първия период заемките били основани на етнически контакти и се проявили само в разговорната реч, докато в периода на „дако-романската общност“ се базирали не само на етническите контакти и на разговорната реч, но и на книжовните контакти посредством „древнославянския език“ (този термин, използван и от молдавски изследователи, подобно на някои румънски, е абстрактен и не отразява действителното приложение на среднобългарската книжовна практика във влахо-молдавските земи — б. а., Г. Н.)²⁴.

Издърпвайки назад (някъде докъм XI—XII в.) границата на активното „южнославянско езиково влияние“ (масово заимствуване на древнобългарски и на среднобългарски думи) и въвеждайки в употреба понятието „новобългарски лексически елементи“ (получили много широко разпространение в „севернодунавските романски говори“), някои румънски езиковеди намират неправилно, че XII в. може да се смята за граница между периода

²² И. Д. Чебан. Отражение в фольклоре процесса формирования молдавского народа (резюме на доклад). — В: Славяно-волошские связи. Кишинев, 1978, с. 238.

²³ В. К. Павел. Диалектная терминология как источник изучения земледелия и расселения молдаван. — В: Славяно-волошские связи, с. 221.

²⁴ Т. П. Ильясенко. Языковые контакты (на материале славяно-молдавских отношений). М., 1970, с. 80.

на масовото заимствуване на древни южнославянски елементи и периода на по-новото българско влияние²⁵. Всъщност с тази хронология XII в. се приема за граница на активното средновековно българско присъствие на север от Дунава. Въвеждайки в употреба понятието „новобългарски лексически елементи“, се създава впечатление за един вече оформен (още в този исторически период) влахо-молдавски език.

Същият автор смята, че „особеното икономическо и административно-политическо положение на Трансилвания от XI—XII в. насам във връзка с унгарското господство е попречило на прякото влияние на българския език върху говорите от трансилванския и марамурешкия ареал“²⁶. С това можем да се съгласим само частично, имайки предвид влиянието на няколко пръснати из Трансилвания огнища на компактни български заселници, т. нар. „шкеи“, най-значителното от които се намирало край стените на средновековния, почти саксонски по това време, град Корона (Брашов). В едно от предградията на този град българите, поселили се в „царѣ Бърсей“ (страната Бърса), са оставили богати следи от пренесената там средновековна българска традиция, материални следи от която са съхранявани и сега в Музейния комплекс „Шкей“ — Брашов²⁷.

Общо взето, може да се каже, че молдовската народна лексика, която е запазила по думите на изследователите и „неголямо количество латински елементи“²⁸, се е обогатявала с течение на времето чрез заемки от т. нар. „древноюжнославянски“ (всъщност старобългарски), както и от украински и руски език.

Някои румънски изследователи не откриват „славянски топоними“ в т. нар. от тях „дако-романски езиков масив“²⁹, област, в която почти няколко века са пребивавали компактни български етнически групи. Без съмнение уговорката, че съпоставянето на етническите територии и езиковите ареали е сложен проблем и само реконструкцията на лингвогеографските данни и старите писмени източници може да даде на изследователя верни насоки, е правилна. Независимо от някои възможни увлечения, изследванията на диалектната терминология също дават възможности да се проследят съществувалите през вековете връзки между териториите отатък и отсам Дунава, да се посочи огромният принос на страната ни през средните векове в тази част на днешна Източна и Югоизточна Европа.

²⁵ G. Mihăila. Elemente slave în graiurile dacoromâne. — Limba română, 1965, № 1, 71—72.

²⁶ Пак там, с. 72.

²⁷ Г. Нешев. Нови данни за българския произход на брашовските „шкеи“. — ИПр., 26, 1970, № 5, 90—98.

²⁸ В. К. Павел. Цит. съч., с. 227.

²⁹ E. Petrici. Славяно-болгарская топонимика на территории Румынской Народной Республики. — Romanoslavica, 1, 1958, 9—26.